

22 Nisan 2020'de Lenin 150 yaşında oluyor. Siteyi izleyen okurlar bilir, tanınmış kişileri doğum günlerinde anmak özelliğim bulunmuyor. Lenin için böyle yapmayacak olmamın nedeni onun yaratıcılığı üzerinde durmaktı. Mevcut durum farklı bir yönelimi gerektirdiği için on yıl önce yazdıklarına "zamanları geçti" diye karşı çıkan, ilk dönem Bolşeviklerin arasında bile yalnız kalan Lenin'in yaratıcılığı...

E. H. Carr'ın Bolşevik Devrimi'nin İngilizcesini yıllar önce okumuştum, şimdi Türkçesini okuyorum ve kitapta daha önce dikkatimi çekmeyen olaylarla karşılaşıyorum. Kitap aynı kaldı ama okuyanın bilgi düzeyi değiştiği için böyle olması normaldir. Nisan 1917'de Petograd'a gelen Lenin, Geçici Hükümetin devrilmesi ve sosyalist devrim çağrısı yapar. Menşevikler tarafından "saçmalıyor" olarak değerlendirilmesi normaldir ama Bolşevikler arasında da şaşkınlıkla karşılanır. O zamanki hakim görüş, demokratik devrimin tamamlanması yönündedir. Sosyalist devrim ancak ondan sonra gündeme gelecektir. Lenin de on yıl önce yazdığı İki Taktik'te işçi sınıfı önderliğinde demokratik devrimi ve proletarya ile köylülüğün devrimci demokratik diktatörlüğünü savunur ama 1917'de bu belirlemenin artık geçerli olmadığını söyleyecektir. Lenin birkaç ayda duruma hakim olur çünkü şartlar son derece uygundur, Geçici Hükümet hiçbir şey yapamamaktadır. Bolşeviklerin kafası açılır, netleşirler; Menşevikler doğal olarak karşıdirlar.

Yarı feodal bir ülkede sosyalist devrim çağrısı; on yıl önce deli saçması olarak görülebilecek bu görüş artık alternatifsiz yol durumundadır. Rusya geri bir ülkedir, Avrupa devriminin yardımı olmadan sosyalizme ulaşması mümkün değildir. Lenin Rusya'da sosyalist devrimin bu nedenle mümkün olmadığını söyleyenlere, bu devrimin Avrupa ülkelerindeki devrimi hızlandıracağı belirlemesiyle cevap verir.

Sonraki yıllarda marksist sosyalizm teorisinde kargaşaya yol açacak ikili belirlemeyi 1917 yılında görmek mümkündür. Lenin işçilerin ve yoksul köylülerin diktatörlüğünden söz etmektedir ve sosyalist devrim de bu demektir. Ekim Devrimi'nde ve sonraki yıllarda gerçekleşecek olan ise bu değildir; işçilerin ve küçük köylülerin diktatörlüğüdür. Bu diktatörlük kapitalizme değil sosyalizme yakındır.

Bu dönemde Almanya SPD'sinin (o yıllarda komünistler sosyal demokrat adını kullanırdı) Karl

Kautsky aracılığıyla kendilerine yönelttiği eleştiri marksist sosyalizm teorisi açısından doğrudur. Marksizm proletarya diktatörlüğü kavramıyla demokrasi ve diktatörlüğü bağdaştırmıştır çünkü bu diktatörlük çoğunluğun azınlık üzerindeki diktatörlüğüdür ve dolayısıyla ileri derecede demokratiktir. Rusya’da ise proletarya –tarım işçileri ve yoksul köylüleri katsanız bile- azdır, çoğunluk olmaktan uzaktır. Toprak devriminin ardından yarı feodal kırsal yapıda sınıflar açıkça ortaya çıkmaktadır ama tarım işçileri ve yoksul köylüler sayı olarak henüz azdır.

Benzer durum Doğu Avrupa ülkelerindeki devrimlerde de görülecektir. Bulgaristan’da 1944’te proletarya diktatörlüğü kurulmuştur ama burası bir küçük köylü ülkesidir. Büyük toprak mülkiyeti zayıftır, tarım proletaryası ve yoksul köylülük de aynı durumdadır; kentlerdeki işçi sınıfı da azdır. Bu durumda hangi proletaryanın diktatörlüğü kurulmaktadır? Böyle bir diktatörlükten ancak hızlı sanayileşmenin ardından –devrimden 15-20 yıl sonra- işçiler toplumda belirgin bir güç olduktan sonra söz edilebilir.

Pratikte gerçekleşenin teoriye uymaması ama bunun üzerinde durulmadan uyuyormuş gibi yapılması, sonraki yıllarda marksist sosyalizm teorisinde kargaşaya yol açacaktır. Başka bir yazıda da belirttiğim gibi Lenin 10-15 yıl kadar daha yaşayabilseydi teorik ile pratik arasındaki büyük farklılığı görür ve teoriyi değiştirirdi. Bunun için hem teorik otoritesi vardı ve hem de arkasında Ekim Devrimi gibi büyük bir başarı bulunuyordu. Kendisini şiddetle eleştirenler doğal olarak eksik olmayacaktı.

Lenin daha uzun yaşayabilseydi eğer, Stalin’in kendisinin ölümünden sonra izlediği yoldan önemli farkı olmayan bir çizgi izleyecekti. Her durumda SSCB için hızlı sanayileşme ve bunun ağır bedelinin ödenmesi gerekecekti. Hızlı sanayileşmenin temelinde “emperyalistler bize saldıracaklar, buna hazırlıklı olmak gerekir” düşüncesi yatar. Rusya 1905 yılında Japonya’ya, 1918’de Almanya’ya yenilmişti ve savaşta başarılı olmanın ilk şartı da gelişmiş teknolojiye sahip olmaktı. Hızlı sanayileşmenin bedeli biraz daha az olabilirdi, mümkündür ama yarı feodal bir ülkenin 15 yılda sanayi ülkesine dönüşmesinin bedeli yine de az olmayacaktı.

Başka bir zorluk daha vardı. Zamanın Rusya devrimcileri, Bolşevikler dahil, mutlaka gerçekleştirecek bir Avrupa devrimiyle –özellikle Almanya devrimi- beklentisi içindeydiler. Almanya, Avusturya, Macaristan’da kalkışmalar oldu ama başarısız ve Rusya geniş bir bölgede tek başına kaldı.

Sosyalizmin maddi temelini kapitalist olmayan yoldan oluşturulması görüşü Lenin’e aittir. Daha önce modernizm ya da sanayi toplumu ve bununla ilgili değişiklikler (feodalizmin çözülmesi,

kırsal nüfusun azalması, kentlerin gelişmesi, okur-yazarlığın artması, kadınların çalışma hayatına girmesi) kapitalist gelişme olmadan düşünülemezdi. Lenin ve ardından gelen Sovyet sanayileşmesi sosyalist modernizm kavramını ortaya çıkardı. Bu yol daha sonra gerçekleşen bütün devrimlerde de izlenecekti. Marx-Engels'in beklentisinin aksine devrimler kapitalist değil yarı feodal veya kapitalizmin az gelişmiş olduğu ülkelerde gerçekleşmişti. Devrim sonrasında –önceden beklendiği gibi- sosyalist ekonominin temelleri hazır değildi; ülke ya yarı feodaldi ya da küçük köylü ülkesiydi.

Dünya devrimi –o yıllarda dünya denilince Batı Avrupa anlaşılıyordu- olmadı. Sosyalist devlet sönmedi, tersine güçlendi ve zaten güçlü bir rakiple birlikte yaşadığınızda başka türlü de mümkün değildir. Marksistler –Zizek'in bir yapıtında yerinde olarak belirttiği gibi- farklı bir devlet teorisi geliştiremediler, burjuva devlet teorisinin bazı yönlerini değiştirmekle yetindiler.

Bu nedenle reel sosyalizm çözümlere yerini kapitalizme bıraktığında devlet parçalanmadı, dönüştü. Polisin, ordunun, bürokrasinin kademelerinde eleman değişiklikleri oldu ama yapıda büyük değişiklik olmadı.

Marksistler uyamadıkları teoriyle kendini dayatan pratik arasında sürekli bocaladılar ve garip çözümlerle durumu idare ettiler. Mesela “devlet dış düşmana karşıdır” gibi bir anlayış ürettiler. Halbuki güçlü bir devlet mutlaka içerde de güçlü etkiye sahip olacaktır, bu kaçınılmazdır. Bu alanda farklı bir teori geliştiremediler.

Savunulan ama uygulanması mümkün olmayan marksist sosyalizm teorisi ve aradaki büyük farklılığa yönelik olarak da temelsiz açıklama çabaları...

Zamanın çok sayıda marksist leninisti aslında savundukları teoriye inanmıyordu. Komünist partilerinin üst düzey insanlarının kısa sürede saf değiştirebilmesi başka türlü açıklanamaz.

Bu konuda çok sayıda isim verilebilir ama Bulgaristan'da 1989 sonrasında birkaç örnekle yetineyim.

Ivan Krastev: marksist felsefede doktora yapmış, 1989 sonrasında ise Liberal Stratejiler

Enstitüsü Müdürü.

Evgenij Dajnov: Bulgaristan Komünist Partisi tarihiyle ilgili araştırma yapan enstitüde çalışıyordu, 1989 sonrasında ise Liberal Uygulama Merkezi Başkanı oldu.

Krasen Stancev: BKP akademisinde ders veriyordu, 1989 sonrasında Pazar Ekonomisi Enstitüsü Başkanı oldu.

Bu insanlar yıllarca ikilem içinde yaşadılar; savundukları teoriyle pratikleri arasında ciddi farklılıklar vardı ve teoriyi pratiği dikkate alarak değiştirme cesaretini ve yaratıcılığını göstermek yerine durumu olabildiğince idare ettiler.

Çok sayıda komünist partisi yöneticisine göre kapitalizm emperyalizm çağında gelişme kapasitesini yitirmiş bir sistemdi, bu sistem yeni bir sanayi devrimi yapamazdı. 1980'li yıllardaki bilgisayarlaşma devrimiyle, bununla birlikte gelişen sanayi robotlarıyla yapabileceği görüldü ama artık çok geçti.

Sosyalist ülkeler arasında bilgisayar teknolojisinin temeli olan çip üretebilen sadece Demokratik Almanya Cumhuriyeti idi ve bunu da diyelim Japonya'ya göre on kat daha pahalıya üretebiliyordu. Diğer ülkelerdeki yöneticiler çip'i ciddiye almıyordu.

Geçmişe yönelik olarak "şöyle olsaydı, böyle olurdu" demek zor ve hatta anlamsızdır. Yine de Lenin'in 1917'de teoriyi pratiğin gereklerine yönelik değiştirme performansına bakıldığında, daha uzun yaşayabilseydi eğer, buna devam edeceği söylenebilir.